

Waar onze vrijheid stopt

SAMENLEVING Hoe tolerant moeten we zijn voor intolerantie? Meningingen mogen botsen, maar wanneer haatzaaiers de vrije samenleving aanvallen, moeten we die verdedigen, schrijft Bart Somers.

Bart Somers
Vlaams minister
van Samenleving
(Open VLD).

Het botst geregeld in onze samenleving, voortdurend zelfs. En dat is goed, want dat kenmerkt onze vrije, liberale democratie. Als burger heb je een ongeloflijk arsenaal aan vrijheden tot je beschikking om je levenspad uit te stippelen. De vrijheid om je mening te ventileren en van mening te veranderen. De vrijheid om te geloven, van geloof te veranderen en niet te geloven. De vrijheid om van een man te houden, van een vrouw of van allebei. We zijn nooit vrijer geweest dan vandaag. En dat botst.

Burgers vullen die vrijheden allemaal op een andere manier in. Dat zie je elke dag opnieuw. Dat kan gaan van de belangrijkste bijzaak in ons leven, de voetbalclub waarvoor je supportert,

tot meer fundamentele zaken, zoals je politieke of levensbeschouwelijke overtuiging. De spanningen die daaruit voortkomen, zijn wat de filosoof Karl Popper 'the strain of civilization' noemde. Het is de prijs die je betaalt om in een vrije samenleving te leven. Een plek waar de keuzes die je huur maakt, voor jou mogelijk moeilijk te begrijpen zijn of je soms zelfs irriteert. Hoe vrijer een samenleving is,

hoe vaker je jezelf niet zult herkennen in de keuzes die je medeburgers maken. Maar het is alleen door die prijs te betalen, dat we zelf in alle vrijheid vorm kunnen geven aan onze toekomst.

'Onze manier van leven'

Niet iedereen slaagt daarin. Niet iedereen is in staat de tolerantie te tonen die nodig is in een vrije samen-

leving. De afgelopen jaren zijn die stemmen van die intoleranten opnieuw veel luider gaan weerklinken. Een groep die ironisch genoeg even divers is als de samenleving zelf, van extreemrechts tot fanatiek religieus. Het zijn objectieve bondgenoten die één ding met elkaar gemeen hebben: ze willen niet alleen de vrijheid om zelf hun leven in te richten, ze willen zichzelf tegelijk ook herkennen in alle

keuzes die hun medeburgers maken. Al de rest zien ze als abnormaal en als een gevaar voor 'onze manier van leven'.

Eigenaardig genoeg beroepen ze zich in absolute mate op de vrijheden die onze samenleving hen toekent, om zelf de keuzevrijheid van anderen te beperken. Dát is het grootste gevaar voor de toekomst van onze vrije samenleving. Het is de religieuze fanaticus die verkondigt dat homoseksualiteit leidt tot ziekte en verval, of die vrouwen wil verplichten een hoofddoek te dragen. Het is de extreemrechtse haatzaaiër die het heeft over 'de stromtkarven van de gay pride' of vrouwen wil verbieden een hoofddoek te dragen. Spreek je hen daarop aan, dan schermen ze met hun recht op vrijheid van meningsuiting, gedachte of religie. Het is hun recht om haat te zaaien, hun absolute troefkaart.

Autocratie

Ook daarover had Karl Popper een waarschuwing klaar: je kunt niet ongelimiteerd tolerant zijn voor de intoleranten, omdat de tolerantie zelf anders ten onder gaat. De boodschap is duidelijk: het is aan de verdedigers van de vrije samenleving om recht te staan en haar te beschermen tegen deze aanvallen. Dat kan op twee manieren. Ten eerste moeten we opnieuw helder duidelijk maken dat ook met de toekenning van ongelimiteerde vrijheid, de vrijheid zelf ten onder gaat. Dat is evident. Het mag botsen, maar als iedereen volledig z'n goesting zou doen, is de vrijheid beperkt tot de sterkste, leepste of meest roekeloze. Dan loert de autocratie om de hoek.

Geen enkele vrijheid is om die reden dan ook absoluut. Waar de grens exact ligt, is een grijze zone. Het is voor democratische debatten en wordt finaal bepaald door de rechter. Maar het principe is wel duidelijk: waar ik schade toebreng aan mijn medeburger, stop mijn vrijheid. Het is die logica die snelheidsbeperkingen en de mondmaskerplicht legitimeert. Het is het kantelpunt waar de legitieme vrijheid van meningsuiting overgaat in het illegitieme haatzaaien. Het

is de reden waarom het Vlaams Blok veroordeeld werd. Het is de reden waarom Fouad Belkacem in de gevangenis zit.

Ten tweede moeten we beseffen dat vrijheid nooit definitief verworven is. Steeds opnieuw proberen sommige mensen met culturele of religieuze normen anderen te sturen, in de pas te laten lopen. Tradities worden in foute handen wapens om de vrijheid aan banden te leggen, de samenleving te bevriezen. 'Tradities zijn dan niet langer het doorgeven van vuur, maar het aanblijven van as', zoals de componist Gustav Mahler schreef. Vrijheid bevochten en beschermen gaat trouwens hand in hand met het bevorderen van tolerantie en empathie in de samenleving – de capaciteit om te handelen en te denken vanuit wat Hannah Arendt een 'enlarged mentality' noemde, een verbreed bewustzijn.

Tradities worden in foute handen wapens om de vrijheid aan banden te leggen, de samenleving te bevriezen

Geweld tegen homo's

Het is de vrijheid van meningsuiting die paus Franciscus toelaat om homoseksualiteit te bestempelen als een zonde. Het is de rechtbank die hem verbiedt om op te roepen tot geweld tegen homo's. Maar het is het pleidooi voor tolerantie dat bisschop Johan Bonny ertoe aanzette zijn moedige woorden uit te spreken (*DS 17 maart*).

Hij stond recht en benadrukte dat zijn God liefde is, ongeacht van wie je houdt, en excuserde zich bij iedereen die zich gekwetst voelde. Een daad ingegeven vanuit het vermogen zich in te leven in zijn medeburgers en de keuzes die zij maken. Een pleidooi voor empathie en tolerantie, niet omdat de wet hem daartoe dwingt, maar uit respect voor de vrijheid die onze beschaving kenmerkt.

burg ook maar gebeuren. Een ander argument is er niet. Niet voor zopis kreeg heel Limburg in de naeps gepresenteerde plannen nog dezelfde kleur. Er viel namelijk geen logische opdeling te bedenken. Toch is beslist dat de provincie is nog in drie of meer stukken moet worden geseheid.

Onrealistische scenario's

De vraag is of het ideale samenwerkingsverband voor pakweg eerstelijnszorg ook het beste is voor economische ontwikkeling in een regio zoals Limburg, waar al goed wordt samengewerkt. Uit al onze parameters blijkt dat niet. De professionele pendelbewegingen tussen gemeenten en Limburg hebben alles in huis voor een evenwichtig en vruchtbaar huwelijk. Maar de cohesie in één provincie opblazen omdat je het over de rest niet eens raakt, is daarvoor geen goede basis.

doorgesneden of onmogelijk gemaakt. Als je Hasselt en Genk samen in één regio stopt, creëer je een superregio, waardoor Noord- en Zuid-Limburg wegzinken. Scheid je Hasselt en Genk, dan versterk je de achtersteling die Limburg ondergaat bij gebrek aan een grote stedelijke agglomeratie. In geen enkel scenario komt Limburg er beter uit wanneer je het in de regio's opdeelt.

Vlaanderen telt vijf provinciebesturen, maar Limburg is de enige echte provincie. Limburg is een regio. In de toekomst zal het beter moeten aansluiten bij het Vlaamse beleid en de Vlaamse besluitvorming. Vlaanderen en Limburg hebben alles in huis voor een evenwichtig en vruchtbaar huwelijk. Maar de cohesie in één provincie opblazen omdat je het over de rest niet eens raakt, is daarvoor geen goede basis.

Het offerblok van de regiovorming

Tom Vandepuit en Noël Slangen
Voorzitter en
Algemeen Directeur
POM Limburg

REGIO'S Limburg dreigt de dupe te worden van het Vlaamse onvermogen tot schaalvergroting, heklert Tom Vandepuit en Noël Slangen.

De Vlaamse regering wil Vlaanderen opdelen in zeventien regio's, waarvan gemeenten zo veel mogelijk met elkaar moeten samenwerken (*DS 12 maart*). 'De grootste interne Vlaamse staatsvorming ooit', klonk het gezwoilen, maar veel meer dan enkele interne rimpelingen veroorzaakt de aankondiging in Vlaanderen niet. Hoogstens werd hier en daar gesakerd of het geen onzalig idee is om de wildgroei van 2.225 Vlaamse gemeentelijke samenwerkingsverbanden op te lossen met nog maar eens een extra bestuursniveau.

Helemaal onlogisch is de opening niet, want in tegenstelling tot Limburg, zijn andere provincies inder-

daad een optelsom van verschillende regio's. Het probleem is dat onvermogen aan de basis ervan ligt. De opening is ontstaan uit het onvermogen van bepaalde centrumsteden die, ondanks hun intrinsieke kracht, niet op kunnen tegen de middel-puntzoekende kracht van grote steden als Gent en Antwerpen.

Ze is ontsproten uit het onvermogen van de Vlaamse regering om de gemeenten aan te zetten tot vrijwillige fusies. Het resultaat daarvan is een lappendeken van meer dan driehonderd gemeenten die de schaal missen om de uitdagingen van morgen aan te gaan. Niet voor niets worden belangrijke uitdagingen, zoals politie en zorg, doorgeschoven naar grotere en efficiëntere structuren.

De regiovorming is in dat opzicht niet meer dan een surrogaat van een echte oplossing, een homeopathi-

sche variant op een echte fusieoperatie.

42 gemeenten, één zeel

Als het regent in Vlaanderen, dan hegel het in Limburg. Uitgerkend de provincie waar in de afgelopen legislatuur de meeste gemeentelijke fusies plaatsvonden en waar er de meeste in de steigers staan, dreigt de rekening te betalen voor het Vlaamse onvermogen tot schaalvergroting. De problemen die Vlaanderen met de regiovorming probeert op te lossen, bestaan niet in Limburg. Nergens is het aantal samenwerkingsverbanden kleiner, net omdat Limburgse gemeenten al samenwerken. Nergens anders trekken 42 gemeenten zo sterk aan één zeel en pakken ze gezamenlijk zoveel uitdagingen aan.

Toen de regering Vlaanderen niet zo lang geleden opdeelde in vervoers-

regio's, vond ze het de logica zelve dat Limburg als enige provincie één regio was. In 2012 liet toenmalig minister-president Geert Bourgeois (N-VA) een

De problemen die Vlaanderen met de regiovorming probeert op te lossen, bestaan niet in Limburg

gedetailleerde studie uitvoeren naar mogelijke regiovorming. Ook toen kwam uit de bus dat het voor de hand zou liggen dat Limburg één regio zou worden. Wat is er sindsdien veranderd?

Omdat alle provincies in regio's opgedeeld werden, moest dat in Lim-

waarde redactie

Wij zegenen homoseksuele relaties

Als beroepsvereniging voor katholieke zorgpastores staan wij niet achter het antwoord van de Congregatie voor de Geloofsvoor de vraag of homoseksuele relaties mogen worden gezegend. Samen met bisschop Johan Bonny zijn we boos en beschaamd (*DS 17 maart*). Boos over het feit dat de Congregatie opnieuw een ernstige dialoog met de kerkgemeenschappen en wetenschappers uit de weg gaat en haar beperkte visie op seksualiteit aanhoudt. Boos omdat ze onnodig opnieuw een grote groep kwetst, onder wie de mensen voor wie wij zorg dragen in zorgvoorzieningen en zorgverleners met wie we dagelijks samenwerken. We zijn beschaamd dat mensen worden uitgesloten, wat naar ons aanvoelen haaks staat op de kern van het christendom. Aansluitend bij de verklaring van de Belgische bisschoppen willen wij ons verder begeven op het pad van respect, erkenning en integratie in elke context.

Katholieke zorgpastores werken inclusief, en doen dat in ziekenhuizen, psychiatrische centra, woonzorgcentra en voorzieningen voor mensen met beperkingen. Als een patiënt, bewoner, naaste of zorgverlener kampt met zinfragen, zijn of haar levensverhaal wil doen, zich in een existentiële crisis bevindt, over het levenseinde wil spreken of dood heeft aan een zegen of ritueel, dan is de kans groot dat een zorgpastor ingeschakeld wordt. Wij wensen iedereen met respect te behandelen, niemand te discrimineren of uit te sluiten, wat de culturele of levensbeschouwelijke achtergrond ook is, welke levens- of zorgkeuzes bewoners, patiënten, naasten of zorgverleners ook maken. Wij zien het als onze taak in de gezondheidszorg om alle mensen die dat wensen te begeleiden bij hun zoektocht naar zin en verbinding. Wanneer mensen uit de lgbtq+gemeenschap onze ondersteuning nodig hebben, zullen wij die niet weigeren. Wanneer zij ons vanuit hun geloof, levensbeschouwing of spiritualiteit om een zegen of ritueel vragen, zullen wij die hen niet weigeren, ook wanneer het gaat om de zegening van een homoseksuele relatie.

Anne Vandenhoeck Namens het bestuur van de beroepsvereniging voor zorgpastores

Rwanda

Dat Rwanda België op het matje roept wegens de steun aan de ontvoerde Belg Paul Rusesabagina lijkt wel de wereld op haar kop (*DS 19 maart*). Het zou logischer zijn dat België Rwanda berispt voor die ontvoering. In de zaak-Navalny kende onze verontwaardiging geen grenzen, en dat was niet eens een Belg.

En dan die bedreiging: 'Als België nog langer de familie Rusesabagina, helpt, zal dat ernstige gevolgen hebben voor de goede relaties.' Zijn wij dan afhankelijk van Rwanda? Ontvangt dat land niet net ontwikkelingshulp van ons?

Ik begrijp de Belgische houding niet: 'De regering behandelt de zaak met zo veel mogelijk discretie.' In plaats van een dictator te krulpen, zou de regering beter krachtig en duidelijk op tafel slaan en luid eisen dat de Belg Rusesabagina in vrijheid wordt gesteld – zo niet, zou dat 'welens ernstige gevolgen kunnen hebben voor de goede relaties'. Ons land kan ermee dreigen alle ontwikkelings-

hulpsluit op te schorten, te stoppen met inreisvisa toe te kennen en de tegoeden te bevriezen.

Zou president Paul Kagame dit aangedurfd hebben met een Amerikaanse staatsburger? Ik denk het niet. **Bruno Ceuppens** Tervuren

Natuurrecht?

Wat is dat toch met die nadruk op het natuurrecht in de katholieke kerk? Is niet de eerste en laatste doelstelling van religie dat ze mensen bevrijdt, dat ze hen bijstaat wanneer ze lijden, dat ze opkomt voor de onderdrukten? Overal waar het christendom is gekomen, heeft het in eerste instantie mededogen, solidariteit en liefdevolle zorg gebracht: ons gezondheidsstelsel is een rechtstreeks product van de kerk, net als ons onderwijs. Op veel andere vlakken heeft de religie de samenleving een morele impuls gegeven. Denk aan de zorg voor de Bijbelse 'weduwe en wees' die zich op dit moment het meest uit in de evidentie dat de oudsten eerst moeten worden gevaccineerd.

Dat alles gaat in hoge mate in tegen de natuur. In een kudde gazellen valt de zwakste ten prooi aan de leuven, en zelfs in een toom kippen wordt een ziek of verzwakt dier verstoten. De wetten van de natuur zijn meedogenloos, en de evolutie bevordert alleen de best aangepasten, de sterksten en de slimsten.

De keuzes die de religie maakt, zijn ingegeven door een caritas die de mensen oproept om tegen die natuurlijke meedogenloosheid in te gaan, om te kiezen voor de zwaksten, vanuit het geloof in een god die zelf het lijden op zich heeft genomen. Dat is de bevrijdende kracht van de religie. Het is onbegrijpelijk dat de kerk haar seksuele moraal (verankerd in de encyclicle *Humanae vitae*) voortdurend baseert op het natuurrecht. Ook op seksueel vlak moeten mensen worden bevrijd, moeten ze worden bijgestaan wanneer ze worden geminacht of verstoten, wanneer ze lijden door verdrukking, misdaad of vooroordelen.

Op pastoraal vlak wordt de soep gelukkig nooit zo heet gezeten als ze wordt opgediend. Zelfs oerconservatieve bisschoppen pleiten voor pastorale zorg voor slachtoffers van verkrachting, voor niet-hetero's, voor mensen die voor abortus kozen. Maar die zorg gaat telkens gepaard met een impliciete of expliciete veroordeling van hun gedrag of geaardheid, en altijd weer op grond van het natuurrecht. Waarom kan de kerk het niet ook daar opbrengen om precies te doen waar ze goed in zou moeten zijn: de meedogenloosheid van de natuur doorbreken? Ze moet mensen bevrijden door hen in hun wesen te erkennen, en niet door hen eerst zelf te verdrukken, om ze dan zalvend bij te staan.

Precies in tijden waarin er nood is aan een moreel kompas, verspeelt de kerk telkens weer elke kans om mensen de hoop en bevrijding te bieden waar ze naar snakken. De meeste zoekende mensen lopen de kerk voorbij. Dat is wat de antimoderne houding en de encyclicle *Humanae vitae* hebben voortgebracht. Kunnen we misschien eindelijk terugkeren naar onze diepste wortels van liefde en barmhartigheid, en overal, in gelijk welke context, de verdrukten bijstaan en ieders waardigheid erkennen?

Gerard Van Riel Decaan van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte (KU Leuven). Schrijft dit in eigen naam.